

ПОЕТ І ТРАГІК

В березні 1858 року після 10-річного заслання Т. Г. Шевченко повернувся до Петербурга.

На початку листопада того ж року до російської столиці приїхав на гастролі великий негритянський трагик Айра Олдрідж. 12 листопада у домі близько до Шевченка сім'ї віцепрезидента Академії мистецтв Ф. П. Толстого (в минулому — декабриста) і зішлись шляхи поета і артиста. Цей ширій, зворушливий дружбі двох митців присвячена книга Івана Кулінича «Поет і трагик», що вийшла минулого року у видавництві «Наукова думка».

Гра Олдріджа справила на Т. Г. Шевченка велике враження. Захоплений прийняла актора і прогресивна публіка. В. Стасов писав у листі до композитора М. Балакірева: «...він талант величезний, і, звичайно, я на своєму віку не побачу кращого Отелло. Раджу вам не пропускати його, щоб мати уявлення про Шекспіра».

«Олдрідж нас полюбив, — згадувала Катерина Толстая (К. Юнге), — і ми не могли не полюбити його. Це була шира, добра, безтурботна, довіряла і любляча людина, за характером дуже схожа на Шевченка».

Крім схожості характерів, у цих двох людей було багато спільного: і той, і другий пережили багато гіркого і образливого, обидва палко любили свій знедолений народ.

І. Кулінич докладно висвітлює зустрічі й розмови Шевченка і Олдріджа, які були в центрі уваги передової громадськості столиці. Автор використовує тогочасні газетно-журнальні і книжкові джерела, спогади, листування.

Якось у неділю у Толстих зібрались гості. Тут було багато видатних діячів культури. «Шевченко, — згадує К. Юнге, — був надзвичайно ласкавий, лагідний і найвно довірливий по відношенню до людей.

Він у всіх знаходив що-небудь хороше і захоплювався людьми... поведінка з якоюсь чарівністю, усі любили його». Айра Олдрідж, як тільки прийшов, одразу відшукав Тараса Григоровича, міцно з ним розцілувався, сів за стіл поруч і до кінця вечора не розлучався з поетом ні на хвилину.

Актор бачив у своєму новому другові людину великого інтелекту, глибокої ерудиції, чистої, ясної і ніжної душі, яка спалахувала вогнем справжньої творчості на захист гноблених народів. К. Юнге розповідала Олдріджу про тернистий шлях геніального кріпака з України. Айра взяв Тарасову руку, міцно притиснув її до грудей і тихо мовив:

— Як же твій життєвий шлях подібний до мого, друже!

в блискуче виконаній ним ролі Шейлока у «Венеціанському купці», в глибоко-психологічному образі короля Ліра і Отелло. Він був безмежно захопливий мистецтвом свого друга.

З великим інтересом читається в книзі сторінки про останній виступ Олдріджа та про його вшанування. 20 грудня він грав Отелло і того ж вечора — роль негра-невільника Ланго у «Висячому замку». Оплескам, викликам, квітам не було краю. Урочисте вшанування актора в столиці кріпосницько-чиновницької Росії вилось, як пише І. Кулінич, «у демонстрацію громадських почуттів і визвольних прагнень передової частини російського суспільства».

Перед від'їздом до Англії Айра Олдрідж днями просиджував у майстерні Шевченка, який малював з нього портрет. А портрет з Тараса Григоровича подарував Олдріджу художник М. Мікешин. Шевченко багато розповідав своєму другові про Україну, запрошував відвідати її. «І хто знав,

тиру. З таким же тріумфом виступав негритянський актор і в Москві, де зустрівся з старим Шевченковим другом М. С. Щепкіним, в Одесі, Харкові, Житомирі, навіть у Єлисаветграді, де його гру дивився майбутній корифей українського театру І. К. Карпенко-Карий.

У 1867 році Айра Олдрідж знову їхав на гастролі в Росію, але в дорозі тяжко захворів і 26 липня помер у Лодзі. Там, у Польщі, й похований. «З палкої любові Шевченка, Щепкіна, Садовського, Мартинова, Давидова, Стрелетової, Федотової, з вдячності російських глядачів сплетено безсмертний вінок Олдріджу — його мистецтву високої правди і благородної краси, — писав про Айру Олдріджа відомий радянський мистецтвознавець проф. С. Дурілін. — Великий артист, забутий істориками європейського і американського театру, зайняв одне з найпочесніших місць в історії російського театру».

А нині відомий англійський письменник Гербер Маршалл, що переклав на свою мову багато Шевченкових творів («Заповіт», «Думи мої, думи...», «Сон», «Кавказ» та ін.), готує до видання книгу «Тарас Шевченко і Айра Олдрідж» та спеціаліст на цю ж тему для Київської кіностудії ім. О. П. Довженка.

Народний артист УРСР Сергій Козак, що відвідав нещодавно США, записав з уст прославленого негритянського актора Поля Робсона такі слова: «Я люблю українські пісні. Любов до них мені прищепила моя вчителька співу, дочка великого актора, Шевченкового друга Айри Олдріджа. Є щось спільне в народних піснях українських і негритянських. Вони однаково світло-журливі і душевно глибокі».

Пронята почуттями інтернаціоналізму, палкої дружби народів, книжка «Поет і трагик» Івана Кулінича корисна і для спеціалістів, і для масового читача, зокрема для молоді.

Микола БАЗИЛІВСЬКИЙ.

на книжковій орбіті

І він почав сумну розповідь про своє життя, про вбивство його діда і дідової сім'ї, про батька-місценера, лінчування білими расистами його брата, про лакейську службу у панів...

На прохання гостей Тарас Григорович виконав кілька своїх улюблених пісень: «Тане ма в світі гірш нікому, як бурлаці молодому», «Ой зйиди, зйиди, ти зіронько вечірняя» та ін. Гості нагороджували виконавця ширими оплесками, а Айра Олдрідж зачаровано дивився на свого друга і говорив: «Друже мій! Як же чудові пісні твого славного народу! Як гарно виконуєш ти їх! Та ти справді великий артист!» Потім хором співали українські і російські пісні. Кілька негритянських пісень та англійських романсів виконав Айра Олдрідж.

Шевченко бачив Олдріджа і

після автор книжки, що друзі тоді прощалися назавжди, що Україна буде приймати Айру Олдріджа вже тоді, коли її великий син Тарас. Йі нескорений, неперевершений Кобзар спатиме вічним сном над Дніпровими кручами».

Дуже шкода, що про перебування Олдріджа на Україні, про його численні виступи і зустрічі з демократичною громадськістю автор говорить не так широко, як хотілося б. Він міг би збагатити цей розділ новими архівними і мемуарними матеріалами.

Відомо, що 25 серпня 1861 року Айра Олдрідж вперше виступив у ролі Отелло перед київськими глядачами. Після виступу Олдріджа в ролі Макбета студенти університету підхопили на руки великого трагика і віднесли його на квар-